

WIM VAN VLASTUIN

Jonathan Edwards, a Szentlélek teológusa

Jonathan Edwards teológiájának a Szentlélekre vonatkozó tanait nem tudjuk minden vonatkozásban tárgyalni most, ezért csak az ébredéssel kapcsolatos vonatkozásaira térünk ki. Ebből a nézőpontból ugyanis Edwards egész teológiájának keresztmetszete elénk tárul.

Jonathan Edwardsot csak úgy mutathatjuk be az ébredés teológusaként, ha életének hátterét is megvizsgáljuk. Teológiája ugyanis életének körülményeivel összefüggésben alakult ki, de természetesen nem volt azoknak függvénye.

Amerikában a protestantizmus és a puritanizmus története a Zarándok Atyákkal kezdődik. Az első puritánok 1620-ban hagyták el Angliát, hogy új életet kezdjenek az új világban. Voltak persze, akik később azért mentek Amerikába, hogy meggazdagodjanak de a kivándorlás eredeti célja az volt, hogy színvonalas lelki életet valósítsanak meg. A Zarándok Atyák egy teokratikus társadalmat kívántak létrehozni, magukat ugyanis olyan népnek tekintették, amellyel Isten szövetséget kötött.

A SPIRITUÁLIS ÉLET HANYATLÁSA ÚJ-ANGLIÁBAN

Az elsekélyesedés azonban hamar bekövetkezett. A hívők formális keresztyén életet éltek. Sok meg nem tért ember volt köztük, sokféle bűn ütötte fel a fejét. A tizenhatodik század második felének prédikációiban ezért olvasunk oly sok buzdítást az erkölcsi és hitbeli reformációra. A böjtnapi prédikációk a szövetség fenyegető átkairól szóltak. Felvethetjük a kérdést: vajon a vallásos élet valóban oly reménytelenül elsekélyesedett, mint azt a prédikátorok gondolták? Van néhány határozott jele annak, hogy a református ige-hirdetés és életvitel lassan letűnőben volt:

1. Az új világban megvalósult konkrét fejlemények egyike a *fél*szövetség volt. Mit is jelent ez? Eredetileg a Zarándok Atyák csak a megtért felnőttek gyermekeit engedték megkeresztelni. A hitélet felhígulásával azonban egyre kevesebben lettek a hívők. Csökkent a konfirmálók száma is. Az újjászületések száma alatta maradt a lakosság növekedését jelző számarányoknak. Ez gondokat okozott. Hogyan viszonyuljanak például a nem hívők gyermekeihez?

1662-ben a zsinat megváltoztatta álláspontját. Erkölcsös életű presbiterek megkeresztelhették gyermekeiket. Nem volt már szükség arra, hogy a megkeresztelendők beszámoljanak megtérésükről. Az erkölcsös emberek „birtokolhatták a szövetséget”. Nem voltak ugyan teljes jogú tagok: nem részesülhettek az

úrvacsorában, de gyermekeiket megkeresztelheték. A teljes jogú tagok és a kívülállók között elfoglalt helyük miatt hívják ezt a helyzetet „félszövetségnek”. Látjuk, hogy az egyház álláspontja radikálisan megváltozott. Az egyház immár nemcsak a hívők közössége, hanem a hívők anyja is.

Nem állíthatjuk, hogy az egyházzól alkotott új fel fogás egymagában jele lehetne a hanyatló lelki életnek. A teljes jogú egyháztagok szentsége továbbra is elvárás marad. Másfelől azonban látjuk, hogy nagy a veszélye annak, hogy a tagok megelégednek erkölcsös életükkel. Az egyháztagsághoz nem szükséges megtérnek lenni. Az új nemzedéknél az erkölcsös élet elfoglalta az Istennel való személyes kapcsolat helyét.

2. Van egy következő probléma is. Nyilvánosan minden lelkész egyetértett a Westminsteri Hitvallással, a gyakorlat azonban azt mutatta, hogy egynémely prédikátor nem volt teljes szívéből kálvinista. Egy bizonyos „mérsékelt ág” jelent meg. Amikor 1731-ben Jonathan Edwards egy prédikációjában az Istentől való függésünket hangsúlyozta, kiadója a könyv előszavában magyarázattal szolgált, hogy miért éppen ezt prédikációját jelenteti meg. A prédikáció a kor lelkiállapotát hivatott kiigazítani, melyből teljességgel hiányzott az erőteljes igehirdetés.

A tizennyolcadik század harmincas éveiben a helyzet tovább súlyosbodott. 1734-ben és 1738-ban lel-

készeket bocsátottak el állásaikból arminiánus nézeteikért.

3. A harmadik jelenség további fejleményekkel kapcsolatos. Különösképpen Solomon Stoddard emelt szót amellett, hogy minél többen járulhassanak az úrasztalhoz. Ha valaki erkölcsös életet folytatva megkeresztelkedhetett, miért ne járulhatna az úrasztalhoz is? A sákramentumok között nem tehetünk ilyen különbséget. Stoddard a sákramentumokat nem csak a meglévő hit pecsétjének, hanem olyan eszköznek is tekintette, mely által az ember hitre juthat. Az Isten szövetségének ígéretei mindenki számára biztosítékok. A tizennyolcadik század kezdetén a legtöbb új-angliai gyülekezet a szélesebb tömegnek szolgáltatja ki mindkét sákramentumot.

Szembeötlő, hogy egy évszázad leforgása alatt az új-angliai gyülekezetek azt gyakorolják, amit az anglikán egyházban támadtak.

4. Úgy gondolom, hogy ezekben a fejleményekben a felvilágosodás hatása érezhető. Nehéz kérdés ez, nyilvánvaló azonban, hogy az ember mindinkább a központba került. Istentől való függését kevésbé hangsúlyozták. Az emberi értelem lett a vallásos és a morális gondolkodás mércéje. Röviden azt állíthatjuk, hogy a liberális gondolkodás hatott Új Angliában. A prédikációkban az ember bűnös természete már nem volt olyan fontos, mint annak előtte. A természetfeletti kegyelem szükségességét már nem hirdetik olyan

nagy erővel, mint azelőtt. A buzgóság alábbhagy. Az új gondolkodásmód a Nagy Ébredés után nyilvánul meg.

Új-Anglia lelkészei a reformáció szükségességének és a szövetség átkainak hirdetésével reagáltak a hitélet elsekélyesedésére. A tizennyolcadik század végén be is következett a változás. Az igehirdetők mindinkább a Szentlélek munkájának szükségességét kezdik hangsúlyozni. Belátják, hogy a reformáció az ébredésnek a gyümölcse kell hogy legyen, és imádkoznak a Szentlélek erőteljes munkálkodásáért.

SZEMÉLYES ÉLET ÉS MEGTÉRÉS

Jonathan Edwards 1705-ben született East Windsor parókiáján. Keresztyén neveltetéséből fakadt a szent dolgok iránti érzékenysége. Fiatal korában mély hatást gyakoroltak rá a lelki értékek. De saját megítélése szerint ez még nem jelentette a megtérését. Tanulmányainak utolsó esztendejében járja át az igazi világosság. Hasznos lehet egy keveset hitéletéről szólni, hiszen az szolgál teológiai gondolkozásának háttéréül. Íme néhány idézet tőle:

„Néha valóban nyugtalan voltam, főleg egyetemi éveim második felében, amikor tetszett Istennek, hogy egy mellhártyagyulladásal látogasson meg, mikor is a sír szélére juttatott, és a pokol bugyraival retten-

tett. Nem sokkal felépülésem után mégis ugyanazt a régi bűnös utamat jártam, mint annak előtte. De Isten nem tűrte, hogy csendben tovább folyjak életem: heves belső harcaim voltak, sok-sok belső konfliktust okoztak gonosz hajlamaim, ismételt elhatározásaim és a kötelékek, melyeknek mintegy Istennek tett fogadalomként vettem alá magam, míg Isten rávezetett arra, hogy végleg szakítsak előző gonosz utaimmal és a bűnnek minden külsődleges formájával, és az üdvösség keresésére szánjam el magam, eleget tegyek keresztyén köteleseimnek – a nélkül az öröm és felbuzdulás nélkül azonban, melyet régebben megtapasztaltam. Gyötrődéseimet egyre több belső küzdelem, ellentét és önvizsgálat formálta, s az üdvösség keresését tettem életem legfőbb feladatává. És mégis, úgy tűnik, nyomorult módon kerestem, ami miatt gyakran meg is kérdőjeleztem, hogy a keresésnek lesz-e valaha olyan eredménye, mely üdvözít is; készségesen kételkedtem, vajon az ilyen nyomorult keresés lehet-e valaha eredményes.”

„Új érzéséről” is ír, rögtön megtérése után: „Az Istenben és a mennyei dolgokban való belső, édes öröm első érzését, melyben mélyen benne élek azóta, emlékszem, a 1Tim 1,17 olvasásakor éreztem először: »Az örökkévaló királynak pedig, a halhatatlan. láthatatlan, egyedül bölcs Istennek tisztesség és dicsőség örökkön örökké! Ámen.« Ahogy olvastam a szavakat az Örökkévaló Létező dicsősége a lelkembe

hatolt és mélyen áthatotta: új, minden addig ismerttől és tapasztalttól eltérő érzés volt.”

A megtérés tapasztalatának lényeges mozzanata életében Isten szuverenitásának elfogadása: „Gyermekkorom óta tele volt elmém mindenféle ellenkezéssel Isten szuverenitásának tanával szemben, melynek értelmében akit akar, örök életre választ, mást pedig elvet jótetszése szerint, hagyván, hogy örökre kárhözatra jusson, és egy örökéletre a pokolban kínoztasson. Rettenetes tantételnek tűnt ez nekem. De jól emlékszem arra, amikor úgy tűnt, mégiscsak meggyőztetem Isten szuverén döntésének és igazságosságának kérdésében, mely szerint felséges jótetszése szerint kit-kit örökérvényűen elrendel. Azon első meggyőződés óta mindazonáltal gyakran teljesen eltérő benyomásom volt Isten szuverenitásáról. De azóta Isten szuverenitása nem csupán meggyőződésemmé lett, hanem örömteli meggyőződésemmé is. E tantételt gyakran túlzottan is megelégtőnek, ragyogónak és édesnek láttam. Az abszolút szuverenitást szerettem Istennek tulajdonítani. Első meggyőződésemből azonban nem futotta erre.”

A megtapasztalás hitéletének központi eleme: „Mióta Northamptonba jöttem, gyakran voltam teljesen elégedett Istenben az ő dicsőséges tökéletességéből és Jézus Krisztus kiválóságából kifolyólag. [...] A Krisztus általi üdvösség általában dicsőségesnek és kiválónak, a legmegnyerőbbnek és a legszebb-

nek tűnt, [...] És Isten dicsőségesként jelent meg nekem a Szentháromság következtében. Felemelő gondolatokat ébresztett bennem Istenről az, hogy három személyben létezik: Atya, Fiú és Szentlélek. A legédesebb örömök és gyönyörűségek nem eljövendő boldog állapotom reményéből fakadtak, hanem az evangélium dicsőséges dolgainak közvetlen szemléléséből. [...] Mióta e városban laktam, gyakran megrendítően élesen láttam saját bűnösségem és elvetemültségem, igen gyakran oly mértékben is, hogy hangos sírásra fakadtam, mely hosszabb ideig eltartott, úgy hogy erővel kellett magam elhallgattatnom. Mérhetetlenül mélyebben éreztem saját gonoszságomat és szívem romlottságát, mint bármikor megtérésem előtt.”

JONATHAN EDWARDS MINT IGEHIRDETŐ

1727-ben Northampton városában beiktatják Edwardsot nagyapja segédlelkészeként. Két évre rá meghal Stoddard, és szolgálati helyén Edwardsra ruházódik a teljes felelősség a lelki dolgokat illetően. Az újjászületés elengedhetetlen voltáról, az emberi szív romltságáról, Isten szuverén kegyelméről, a bűnös egyedül hit általi megigazulásáról prédikált a gyülekezetben.

Prédikációi nem a kor szellemének termékei. Az őt körülvevő kultúra ellen prédikált. Beszédei nem időt-

állóak. Edwards jól ismeri azokat, akikhez beszédeit intézi. Tudja, mit kell kihangsúlyoznia.

Prédikációiban megmagyarázza a textust, keresi a szöveg üzenetét, kifejti témáját, s aztán erőteljesen alkalmazza a hallgatóságra. Ma olvasva prédikációit, úgy érezzük, az igemagyarázat gyorsan le van tudva, a gyakorlati alkalmazásra térve azonban a prédikáció feszültségét és tetőpontját is kitapinthatjuk. Minden alkalmazása friss: megérinti a mai olvasó szívét és lelkiismeretét is.

Röviden úgy foglalthatnánk össze, hogy Edwards Istent prédikálja. Prédikációiban a szent, szuverén, igazságos és kegyelmes Istennel találkozunk. Valósággal megtapasztaljuk Isten fenségességét. Ki az, aki láthatja ezt az Istent és nem hal meg?

Egynéhány témában összefoglalhatjuk tanítását. Edwards a mennyet és a poklot hirdeti. Néhány prédikációjának címe nyilvánvalóvá teszi ezt. Nagyon hatásos a *A bűnös ember a haragos Isten kezében* című prédikációja. Istent semmi sem kényszeríti, hogy az „erkölcsös vétkező” egyháztaghoz kegyelmes legyen. A szuverén általános kegyelemnek köszönhető, hogy még nem vagyunk mind a pokolban. Edwards nem akarja hallgatóit melankolikussá tenni, hanem óvja őket az olcsó kegyelemtől. Mindannyiukat fel akarja rázni. Amikor a mennyről beszél, hallgatója vágyakozni kezd az után a hely után, ahol a szeretet uralkodik és Isten minden mindenkben.

Egy másik gyakori téma igehirdetéseiben Isten szuverenitása, melyet különösképpen kihangsúlyoz. Isten teljességgel szabad a kegyelem gyakorlásában. Ő irányítja a világtörténelmet, az emberek életét, de még az örökkévalóságban elfoglalt helyüket is Ő jelöli ki. Mi nem vitathatjuk Isten szuverenitását – ez ösztönöz az alázatra és az Isten imádatára.

Amilyen erősen hangsúlyozza Edwards Isten szuverenitását, olyan erőteljesen prédikálja a mi felelőségünket is. Azt mondja: „Isten megtesz mindent, ezért nekünk is mindent meg kell tennünk.” A Lk 16,16-ról szóló („Istennek országa hirdettetik, és mindenki erőszakkal tör abba”) prédikációjában arról beszél, hogy a bűnös embernek minden lehetőséget megragadva kell keresnie az üdvösséget. Edwards soha nem a bűnös emberben keresi az üdvösség lehetőségét vagy a hatalmat. Túl sok bűnös ember kezd el a keresést, de olyanok, mint Lót felesége; soha nem érkeznek meg Cóárba.

Edwards igehirdetéseiben egy harmadik téma a bűn, a bűn bűnössége és szívünk teljes romlottsága. Istennek ellenségei vagyunk. A bűnről prédikálván nem moralizál, hanem rámutat a bűn gyökerére. Mélyrehatóan tud beszélni a bűnről, mivel komolyan prédikál Isten szerető szívéről. Mindenkit felhív arra, hogy azon nyomban Krisztushoz meneküljön. A kegyelem kapuja nemcsak a cégéres bűnösöknek van szélesre tárva, hanem mindenkinek.

Edwards igehirdetéseknek egy következő vonása az Isten igazságosságáról szóló prédikálás. Főként az egyedül hit általi üdvözülésről szóló beszédei voltak nagy hatással a gyülekezetére. E beszédek az akkori erkölcsi vallás megjelenési formáit kritizálták kíméletlenül. Valószínű, hogy a fiatal lelkész szavai megrázták a gyülekezetet. A Róm 3,19-ről szóló igehirdetése (Isten igazságosságáról a bűnösök elítélésében) sokakat meggyőzött, és elkezdték a kegyelmet keresni. Ez fontos eszköze volt a Northampton-i ébredésnek.

Az egyedül hit általi megigazulás erőteljes hirdetéséhez fogható az, ahogyan Edwards a megszentelődés szükségességéről és mibenlétéről prédikál. Nem elég az újjászületés szoros kapuján átmenni, hanem ezzel meg kell kezdődnie a szent és önmegtagadó életnek. A tökéletességet nem érjük el, de vágyakoznunk kell utána. Edwardsot leginkább a pokol tüzéről szóló prédikációi tették híressé, az azonban kevésbé köztudott róla, hogy igehirdetéseknek nagy része a megszentelődéssel kapcsolatos. A megtérés nem a keresztyén élet betetőződése, hanem a kezdete. Edwards hitt a lelki növekedés valós lehetőségében. Ez különbözteti meg őt Whitefieldtől, aki számára megszentelt életet élni kevésbé fontos, mint a megtérés által a pokol tüzétől megszabadulni.

Az új életről beszélve Edwards egyetlen dolgot emel ki: a szeretetet, amelyet a legfontosabbnak tart. Nem szokások vagy kulturális tradíciók teszik a ke-

resztyént, hanem a szívében levő szeretet. A megszentelődést a szeretet teszi konkrétá és gyakorlativá. A szeretet nem érzelmi dolog. A keresztyénnek el kell viselnie az igazságtalanságokat, de nem beletörődve a megváltoztathatatlan helyzetbe, hanem Istennek kiszolgáltatva magát, A szeretet jót cselekszik az ellenséggel is. Mi nem óhajtunk kárpótlást. Az emberi szívvel ellentétben a szeretet inkább a jó dolgokat hiszi el a másik emberről, semmint a rosszat. A keresztyénség több mint humanizmus.

Edwards nagyon helyeslően beszél a megszentelődésről. Hogyha tanításait a Kálvinéhoz hasonlítjuk, azt látjuk, a reformátor inkább meg akar maradni a megszentelődésben, Edwards meg inkább növekedni akar benne. Edwards ismeri az óember erejét, ezért nem esik a dicsőség teológiájának csapdájába.

Meglepő, milyen hangsúlyt fektet Edwards önmagunk szeretésére. Zwingli szerint minden bűn gyökere az önszeretet. Kálvin szerint önmagunk szeretésének minden formáját meg kell semmisítenünk, csak a keserűség és a bánat érzését fogadja el. Edwards viszont azt tanítja, hogy az önszeretet megfelel a teremtés rendjének. Van jogunk a boldogsághoz. A mennybéli szentek szeretik örömeiket. Csak akkor vétkezünk, ha határtalanul szeretjük önmagunkat. A felebarát szeretetének önmagunk szeretése a zsinórmértéke. A kegyelem nem semmisíti meg a teremtést, hanem helyreállítja.

Végül a megkülönböztető jegyeket hangsúlyozza prédikációiban Edwards. Ő ugyanis elválasztja az igazi keresztyént a majdnem-keresztyéntől. Világosan rámutat arra, hogy a kettő között nem fokozatbeli, hanem elvi különbség van. Edwards idejében azt gondolták, hogy mindenki hívő a gyülekezetben. Edwards viszont gyülekezetének szegzi a kérdést, vajon valóban újjászülettek-e. Nem minden tapasztalat ered a Szentlélektől. Meg kell vizsgálnunk tapasztalatainkat, hogy megbizonyosodjunk afelől, igazán keresztyének vagyunk-e.

Az önvizsgálat Edwardsnál nem az emlékeztetés célját szolgálja a keresztyén életben. A nyugalom pillanatai és az elmélkedés az új élethez tartoznak. Álláspontját egy üzletvezetőhöz hasonlíthatjuk. Az az üzletvezető, aki mindig az üzlet körül szorgoskodik, de nem végzi el a könyvelést, nem cselekszik bölcsen. Másfelől az sem bölcs dolog, ha mindig csak az ügyintézésrel törődik, de be sem néz az üzletbe. Hasonlóképpen, az egészséges keresztyén élet egyszerre önvizsgálat és a szív „megmunkálása”, illetve a hitnek gyakorlása és a kegyesség: a tevékeny működés és a befelefordulás között egyensúlyozó élet.

AZ ÉBREDÉS

Edwards igehirdetése megtermették a maguk gyümölcsseit, bár az első évek nagyon kiábrándítóak voltak. Az 1734–35-ös években azonban Northampton hatalmas ébredést élt át. Edwards tanúsága szerint a város megtelt Isten jelenlétével. Megenyhültek a szívek, sokan megszorodtak, mások Krisztushoz tértek, és Isten népe mélyen megbizonyosodott bűnei bocsánatáról. Nem volt egyetlen otthon sem, melyben Isten kegyelme ne munkálkodott volna. A kocsmát bezárták, az emberek Isten házában vagy egymás otthonában gyülekeztek, hogy az Isten igéjéről beszéljenek, Isten országának növekedéséért imádkozzanak, és énekekkel dicsőítsék az Urat. Félév alatt körülbelül háromszázan tértek meg az ezerkétszáz lakost számláló városból. A kamaszkorúak nagy többsége teljesjogú egyháztag lett, akik rendszeresen éltek az úrvacsorával,

Faithful Narrative of the surprising work of God in the conversion of many hundred souls in Northampton and neighbouring towns [Isten meglepő munkájának hű elbeszélése, mely által százak tértek meg Northamptonban és a környező városokban] című írásában Edwards úgy számol be az ébredésről mint a Szentlélek rendkívüli munkájáról. A Lélek munkája ugyanolyan természetű, mint más időkben, de látványosabban érvényesül. A Szentlélek üdvözítő munká-

jának már ismert rendjét tapasztalja meg. A bűnös emberek először a bűn felől győződnek meg. Megpróbálják megváltoztatni életüket, de azt tapasztalják, hogy ez nem sikerül nekik. Aztán tudomást szereznek arról, hogy Isten szabadon adja a kegyelmét. Elkövetkezik egy olyan pillanat az életükben, amikor átadják életüket Istennek. Megvallják vétkeiket és elismerik Isten igazságosságát. Ekképpen szemük felnyílik, meglátják Krisztust, és megtapasztalják üdvözítő szándékát és üdvösségre elégséges voltát. Gyakran több világosságot nyernek Isten kegyelmére, mint Krisztus személyére nézve. Odaszánják magukat Istennek, és Krisztusban zavartalan békességet és örömet találnak. Megtelnek könnyörülettel a Krisztust nélkülöző felebarátaik iránt. Imádkoznak értük és mindenkiért. Isten gyermekei keresni kezdik egymás társaságát, hogy a Szentlélek további munkájáért imádkozzanak.

Az ébredés rendhagyó természetét annak néhány jellemzőjével vázolja fel Edwards:

– Onnan tudni, hogy az ébredés a Szentlélek rendkívüli munkája, hogy a megtértek száma kivételesen nagy. Egyetlen héten többen tértek meg, mint azelőtt hét év alatt.

– Az ébredés a Szentlélek rendkívüli munkája, mivel az új életet kezdők mindenféle rendbéli emberek: szegények és gazdagok, idősek és fiatalok egyaránt félték az Urat. A feketék is megtértek. Nem kimon-

dottan csak a fiatalok, hanem az idősebbek is az Úrhoz fordultak.

– Az ébredés a Szentlélek rendkívüli munkája a Lélek gyors hatása miatt is. Az emberek, akárcsak pünkösdkor, rövid idő alatt Krisztushoz tértek.

– Az ébredés a Szentlélek rendkívüli munkája a Lélek mélyreható munkálkodása miatt is. Az emberek nagyon mélyen megtapasztalják a bűn bűnösségét, de Isten kegyelmének gazdagságát is.

– Az, hogy az ébredés a Szentlélek rendkívüli munkája, abból is látható, hogy az ébredés a környező vidék más településeire is áttérjed.

– Más összefüggésben ugyan, de Edwards az ébredés még egy másik jellemzőjét is megnevezi: az ébredés alkalmával a közös istentisztelet is megújul. A gyülekezet Isten jelenlétét tapasztalja meg az összegyülekezések alkalmával. Különösképpen a magasztaló énekek szárnyalásakor érezhető a mennyeiek előíze. Az ébredés több mint az egyéni megtérések összessége: a közösséggel kapcsolatos jelenség.

A NAGY ÉBREDÉS

Edwards műve, a *Hű elbeszélés...* első leírása és elemzése az ébredés jelenségének. Azelőtt is voltak ébredések, Edwards írása azonban részletes bemutatást tartalmaz. Elgondolkodtató, hányszor nyomtat-

ták újra e kis könyvét: csak élete folyamán vagy kilencven alkalommal. Olvasták szerte Amerikában, Angliában, Skóciában és Hollandiában. Sokakat mélyen megérintett, és kitartóan imádkoztak olyan ébredésért, amelyet Edwards könyvében leírt.

1740–1745 a Nagy Ébredés időszaka. George Whitefield, Gilbert Tennent és Jonathan Edwards üzenete ezrekhez jutott el. Edwards inkább teológus volt köztük, Whitefield pedig a szónok, a „közönségszolgálat” embere. Ő tudta, hogyan kell hatni a tömegekre. Felhasználta a sajtót, az érvényesülő újságokat. Előfordult, hogy tíz-húszezer ember előtt beszélt. Ezreknek buzdult fel a szíve, és találtak lelki békeséget Krisztusban.

E hatalmas lelki ébredésnek voltak negatív oldalai is. Az anabaptista tényezőket különösképpen bírálták. Laikusok kezdtek igét hirdetni. Bíralták Isten igéjének azokat a hivatalos szolgáit, akik nem voltak megtérve. Igehirdetéseik nem mindig tartalmazták az ige egészséges tanítását. Gyülekezetek szakadtak szét. Sokan tértek át a baptista egyházba. Néhány prédikátor azt tartotta a Szentlélek valóságos működése jelének, ha hallgatósága meghatódott. Érthető persze, sok érzékenység is volt a dologban. Sokan saját belső világosságuk szerint jártak, és nem a Bibliát tartották életük mércéjének. Az is érthető, hogy ezek miatt a visszás helyzetek miatt sokan előítélettel viseltettek Isten hatalmas munkája iránt. Meg kell állapítanunk, hogy a

Nagy Ébredést elsősorban nem holmi ébredés-ellenes erők, hanem kritikátlan és hiperhívó védelmezői bomlasztották.

Az ébredésben három tábor látszott kirajzolódni. Az elsőbe azok a racionális beállítottságú keresztyének tartoztak, akik úgy gondolták, hogy a keresztyénség számára nem elengedhetetlenül fontos a megtapasztalás. Értelmi szerzőik közé tartozik Charles Chauncy. A második tábor a hiperhívók alkotják. Igehirdetőik egyike James Davenport, aki lelkesztársai kritizálását ugyancsak túlzásba vitte. Követőivel könyveket gyűjtöttek össze, többek között puritánok írásait is, és mindet elégették. Minden intellektuális ismeretet hamisnak ítélték. Sok ébredésért fáradozó lelkészeiről az volt a véleményük, hogy nem elég elszántak. A harmadik tábor az első kettő között helyezhető el. Ők felismerték Isten munkáját az ébredésben, de nem mondtak le arról, hogy néhány jelenséget kritikával illessenek.

Jonathan Edwards az a figyelemre méltó teológus, aki néhány könyvet szentelt e mozgalom kritikájára. Röviden gondolatmenete a következő: az ébredés Isten munkája, a gyümölcsei győznek meg efelől. Azt is elismeri azonban, hogy a Nagy Ébredésnek vannak kevésbé lelki tulajdonságai is. Az a fő tétele, hogy a keresztyének is követhetnek el bűnt, és tévedhetnek is. Állíthatjuk, hogy a Római levél 7. része nemcsak keresztyén egyénre, hanem a keresztyé-

nekre is vonatkozik, a Lélek munkáját mutatja meg nemcsak az egyénben, hanem a közösségben is. Ez a gondolat vezet az ébredés nem biblikus jellemzőinek a feltárásához.

A Szentlélekre vonatkozó doktrínáit az ébredéssel kapcsolatban megfogalmazott kritikái ihlették. A következőkben a Szentlélekről szóló doktrínáinak legfontosabb és legaktuálisabb vonatkozásait foglaljuk össze.

A SZENTLÉLEK A HÍVŐ EMBERBEN LAKOZIK

A hívő ember magánéletében lakozó Szentlélekről szóló tan a legfigyelemreméltóbb Edwards megvilágításában. A Szentlélek bennünk lakozása teszi világossá, hogy az újjászületés pillanatnyi és tudatos tapasztalat. Ez nem jelenti azt, hogy mindenkinek ismernie kell azt a pillanatot. Mert a Léleknek sokszor tapasztaljuk általános, a megtérést előkészítő munkáját, amelye nehéz egyértelműen megkülönböztetni üdvözítő munkájától. Gyakran előfordul, hogy akik megtértek, tévesen jelölik meg megtérésük pillanatát.

A megtérést boncolgatván látjuk, hogy a hagyományhoz képest változott a megtérés értelmezése. A puritánok, például Shepard és Hooker, azt állították, hogy az embernek ismernie kell megtérésének különböző szakaszait. Edwardsnak fiatalkorában nagy ne-

hézséget okozott ez, teológusként aztán tagadta is. Íme egy fontos aspektusa a Szentlélekről szóló tételének: sokkal fontosabb, hogy a Lélek bennünk lakozzék, mint hogy ismerjük azokat a szakaszokat, melyek révén a Lélek uralmába kerít. Nem a fokozatok teszik a keresztyént, hanem magának a Léleknek a jelenléte.

A Lélek bennünk lakozása a Lélek zálogát jelenti. A kegyelem nem más, mint hogy magát a Szentlelket fogadjuk a szívünkbe. Legutolsó könyvében, melyet e témáról írt, a *Religious Affections*-ban [Vallásos tulajdonságok] Edwards azt bizonyítja, az igaz hitnek köze van a ragaszkodáshoz. Nincs hit belső lelki élet nélkül. Ha a Lélek a mennyei jövőző záloga, a hívők szívében már most jelen van valami a mennyeből. A békeesség, a nyugalom, a szeretet, az öröm a mennyei életnek, de ugyanakkor e földinek is tapasztalatai. A Léleknek bármilyen tevékenysége fokozza az Isten utáni vágyat.

Az új élet erejének is a bennünk lakozó Lélek a forrása. Elgondolkodtató, mennyire kiemeli Edwards e könyvében a kegyesség gyakorlását és a keresztyén életvitelt. Az Isten Lelkének munkáját leginkább mindennapi életünk tükrözi. Így, a Szentlélekről szóló tanításában Edwards összeköti a keresztyén ember belső életét és cselekedeteit. A bennünk lakozó Lélek a megszentelt életre ösztönöz, és a mennyeiek tapasztalatával gazdagítja a szívet.

Az ember szívében lakozó Lélekről szóló tétéle magyarázza Edwards egységben való gondolkodását. A kegyelem egy, elválaszthatatlanul egységes. Edwards nézeteit össze lehet vetni a Kálvinéval. Kálvin számára a keresztyén élet legfontosabb teológiai témája a Krisztussal való közösség volt. A reformátor beszélhetett a megigazolást megelőző megszentelődésről, minthogy a megszentelődés nem a megigazulás gyümölcse, hanem a Krisztus gyümölcse. Kálvinhoz hasonlóan Edwards is az egység teológusa. A különbség köztük az, hogy Kálvin krisztológiai, Edwards pedig pneumatológiai megközelítésben értelmezi az egységet.

A LÉLEKITÖLTETÉSE

Az ébredéssel kapcsolatosan a Szentlélekre vonatkozó tantételek közül Edwards a „Lélek kitöltését” tartja a legfontosabbnak. Az Ó- és az Újszövetségben, illetve az egyháztörténetben az Úr kegyelmének szuverén megnyilatkozásait látjuk. A Lélek szuverén és az Isten ígétől különálló. Edwards azt emeli ki, hogy emberi erőfeszítések nem hoznak ébredést. Kétségbeesésünk Istennek ad esélyt a megmentésünkre. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nekünk nincs semmiféle felelősségünk. Nincs ugyanis ébredés megújulás és könyörgés nélkül. Edwards az egyház ébredéséért

nem folyamodik az államhatalomhoz, hogy az támogassa az egyházat. Az egyháznak megvan a maga, Lélektől eredő vitalitása.

Isten felhasználja az embert az ébredésben. Különösképpen az igehirdetők Szentlélekkel való betelése építi a hanyatló egyházat. Istennek nem a tehetésekre van szüksége; még Edwardsot is felhasználja, aki pedig nem valami kiváló szónok.

A Szentlélek kitöltetése nem véletlenszerű. Az Úrnak terve van e világgal. A Lélek munkája a történelemben folyamatos. A hanyatlás időszakai is részei e folyamatnak. Minden történelmi eseményt Isten országához viszonyítva kell értelmezni. Edwards nem humanista, aki csak annyit mondhat, hogy semmi sem új a történelemben. A történelem mindenkélett megismételhetetlen.

Amint láhattuk, nem minden vallásos mozgalom a Szentlélek munkája. Melyek akkor a valóban Lélek-indította mozgalmak ismertető jegyei? Mi készíteti Edwardsot arra, hogy a Nagy Ébredést a Lélek munkájának tartsa? A *Distinguishing Mark* [Megkülönböztető jegy] című munkájában Edwards kidolgozta azokat az ismérveket, amelyek alapján a vallási mozgalmakról eldönthető, vajon a Lélektől erednek-e. Ezek a következők:

– Az ébredésben jelen van Jézus Krisztus személye. Edwards jellemzőnek találja, hogy sok bűnös ember jut el Krisztus ismeretére és Úrként való

megvallására. Arra az igeversre hivatkozik, hogy „Aki vallja, hogy Jézus az Istennek Fia, az Isten megmarad abban, és ő is az Istenben.” (Jn 4,15) A nyugati teológia hatását lehet itt felfedezni. A Lélek az Atyától és a Fiútól van.

– Az ébredés a Sátán birodalmának érdekei ellen van. A Sátán senkit sem fog meggyőzni bűnei felől, és senkit sem fog rávenni, hogy szakítson a világgal.

– Az ébredésben központi helyre kerül a Biblia. Az emberek a Szentírást tartják az élet kizárólagos törvényének, ezért tanulmányozzák Istennek ígését. Felismerik azokat az alapvető kérdéseket, melyekről a Biblia beszél, és bizonyosságot nyernek felőlük. Az ördög senkit sem képes rávenni arra, hogy nagyraértékelje a Bibliát, ezért ez is a Lélek műve kell hogy legyen.

– Sokan szent életet folytatnak az ébredésnek köszönhetően. Különösképpen az Isten és az emberek iránti szeretet a Lélek munkájának jele. Istennel szemben átélik méltatlanságukat, és az emberekkel szemben szeretet és alázat hatja át őket.

Edwards nem érte meg, de mi utólag láthatjuk milyen gazdag gyümölcse volt az ébredésnek a nemzetközi missziói munka. Mint ismeretes, a missziói mozgalom 1793-ban kezdődött Indiában William Carey-jal. Ezelőtt is volt missziói tevékenység, de ezt a dátumot szokás a nemzetközi misszió áttörésének tartani. A Nagy Ébredéssel megnövekedett a nem krisztushívő felebaráttal való együttérzés is. A kereszt-

tyéneknek kitágult a látóhatáruk, és kezdték felismerni, Isten országa más nemzetek számára is nyitva áll. Olyan pozitív eszkatológia született, amely nagyon aktívvá tette a hívőket. Az ébredés eredményeként látták meg, hogy mi minden lehetséges Isten Lelke által. Edwards e vonásokkal nem a keresztyén mindennapi életét ítéli meg, hanem a mozgalmat. Az egyén cselekedhet szokásból, vagy más példáját követve, vagy pedig a Szentlélek általános munkájának hatására. Ám ha látjuk a fent említett jegyeket, megítélhetjük, hogy a Lélektől származik az illető mozgalom. Akkor pedig biztosan vannak az üdvösségre megtért emberek a mozgalomban.

A LÉLEKAJÁNDÉKAI

A Szentlélek munkájára vonatkozó fenti jegyekkel arra világít rá Edwards, hogy nem a rendkívüli jelenségek bizonyítják egy mozgalomról, hogy Isten Lelkétől való, hanem a kivételes kegyesség. Szentírási igehelyekkel erőteljesen bizonyítja, hogy az ördög képes a csodás ajándékok, a látomások, a kijelentés utánzására, de sohasem fogja utánozni a kegyes életet.

Az ébredés idején sokan hivatkoztak a Lélek ajándékára. A központi kérdés: ha az ébredés a Szentlélek munkája, akkor vajon számíthatunk-e a Lélek

ajándékaira is? Edwards álláspontja e kérdésben is rendkívül világos.

Edwards különbséget tesz az ajándék és a kegyelem között. Ha a Lélek ajándékait bírja valaki, az még nem jelenti, hogy Szentlélekkel megtöltekezett ember. Bálám, Saul és Júdás esetét említi példaként. Aztán a Mt 7,22.23-at magyarázza. Az ajándékok a szép ruhához hasonlítanak. Elfogadhatjuk, meg is becsülhetjük a szép ruhát, de ezzel még semmit sem tudunk meg a személyről, aki viseli őket.

A Szentlélek kitöltésére vonatkozó tételével foglalkozva az a benyomásunk, hogy Edwards nem figyelmen kívül az üdvtörténetet. A Lélek ajándékaival kapcsolatosan is üdvtörténeti látása van. A kánonnt illetően nincs szükség a Lélek ajándékaira. Azok az egyház életének kezdeti szakaszába tartoznak. Az egyház most teljességre jutott. A kijelentés teljes, ezért nem várhatunk újabb kijelentésre. Ahogy az apostolság ajándéka eltűnt, más prófétai ajándékok is kivesztek a használatból. Számunkra a prófétai ige adatott, mely teljességgel megbízható.

A kijelentéssel kapcsolatosan Edwards az igehek megkeresésének kérdésével is foglalkozik. Az ige szakasz, mely mély hatást gyakorol a hallgatóra, nem tartalmaz nagyobb igazságot annál a textusnál, amely a Szentírásban található. Ebből félreérthetetlenül kiderül, hogy Edwards legalább annyira az ige teológusa is, mint a Szentléleké.

Kálvin nem tartotta oly sorsdöntőnek az üdvtörténeti érvet a Lélek ajándékaival kapcsolatban. Ha áttanulmányozzuk Kálvin minden tanítását a Szentlélek ajándékaira vonatkozóan, nyilvánvalóvá lesz, hogy meglátása szerint azok minden időre nekünk ajándékozott sákramentumok. Nem állíthatjuk, hogy Kálvin hiányolná ezen ajándékokat. Azt azonban kijelenti, hogy Isten rendkívüli időkben rendkívüli ajándékokat adhat.

Edwards nyomatékosan kijelenti, hogy a Lélek hétköznapi ajándékai sokkal fontosabbak a Lélek rendkívüli ajándékainál. Természetesen az alázat, a hit, a szeretet stb. ajándékaira gondol.

Isten országának eme óriásától van mit tanulnunk.

a) Jonathan Edwards Szentlélekkel teljes életet élt. Az Úr és az Ő országa volt életének legfontosabb célja. Élete központjában a Szentháromság Isten állt Jézus Krisztus személyében. Életének szentsége tükröz a mi életünk számára, amely azt kérdezi: újjászülettünk-e? Teljesek vagyunk-e Istennek Lelkével?

b) Edwards idejében a gyülekezet helyzete és a körülmények kiábrándítóak voltak. Ő azonban nem szűnt meg hinteni az ige magját, és könyörögni, hogy Isten áldja meg. Lelkének erejével munkáját. Tudta, hogy egyetlen zápor termővé tudja tenni a pusztát is, ahol annyi mag várja a Lélek megelevenítő esőjét. Nem szégyenttett meg hitében.

A mi körülményeink is rosszak. Bőven látni a liberalizmus jeleit egyházunkban. A minket körülvevő világban erkölcsstelenséggel találkozunk. Az igazhitű keresztényiségben sok halott, tradicionalista és hiperkálvinista gyülekezet van. Többeket látunk az egyházból a világba menni, mint fordítva. Csak a történelem taníthat arra, hogy ne essünk kétségbe.

c) Edwards módszere világos. Ne bízzunk abban, hogy rendkívüli ajándékok mentik meg az egyházat. A korinthusi gyülekezetben sok lelki ajándék volt, de ennek ellenére kevés egészséges lelki élet. Isten módszere a tiszta ige prédikálása. Hirdessük tehát a régi üzenetet a mi körülményeink között. Fel kell ismerünk az idejét annak, amikor Isten üzenetét a mi kortársainknak eljuttathatjuk.

Nagy dolgokat várhatunk Istentől, ezért nagy dolgokat kísérlelhetünk meg Istenért. Reménykedjünk Jonathan Edwards Istenében! Ő ma is él!

Bálint Ágnes fordítása